

Mr Jelena Vukadinović
Istraživač pripravnik
Institut za uporedno pravo, Beograd

MESTO PRAVA EVROPSKE UNIJE U PRAVNOM PORETKU SR NEMAČKE

Apstrakt

U ovom radu autor raspravlja o statusu komunitarnog prava u pravnom poretku Savezne Republike Nemačke. Rasprava se zasniva na analizi odluka koje je Savezni ustavni sud Nemačke doneo u predmetima : Solange I, Solange II, Brunner, Lisabon .U navedenim presudama Ustavni sud Nemačke je bez obzira na izvesne razlike prihvatio primat komunitarnog prava nad unutrašnjim izvorima ali je sa različitim obrazloženjem ipak zadržao za sebe nadležnost i pravo da odlučuje o odnosu komunitarnog prava prema temeljnim odredbama iz Osnovnog zakona (Ustava) SR Nemačke. Sud u svojim odlukama to čini pozivajući se na nivo zaštite ljudskih prava i obim zadržanih ovlašćenja

Ključne reči: Evropska unija, Nemačka, Sporazum iz Lisabona, Savezni ustavni sud Nemačke, primat prava EU.

Uvodna razmatranja

Jedna od osnovnih karakteristika prava Evropske Unije (u daljem tekstu EU) jeste njegova suprematija ili superiornost u odnosi na unutrašnje pravo država članica. Iako odnos komunitarnog prava prema pravima država članica nije neposredno, niti jasno regulisan u Ugovoru o osnivanju EZ/ EU, suprematiju komunitarnog prava je razvio i proglasio Evropski Sud pravde kao racionalni odgovor na moguće sukobe. Time je stvorio pouzdan oslonac za ostvarivanje komunitarnih ciljeva zapisanih u Osnivačkim ugovorima. U prvim slučajevima, počev od Van Gend-a,¹ Sud pravde se nije jasno odredio prema ovom pitanju , već je odnos između nacionalnog i komunitarnog prava rešio preko načela neposredne primene i neposrednog dejstva. Tek kasnije, počev od slučaja Simental, Sud će jasno i nedvosmisleno ovaj odnos definisati kao princip i načelo suprematije, iako se takav zaključak mogao izvesti i iz prethodnih slučajeva. U kasnijoj praksi , nakon slučaja Simmenthal, Sud pravde je ostao dosledan svom stavu, ali će ga dograđivati i pojašnjavati i u teoriskom i u praktičnom smislu.² Dodatna pojašnjenja su

---

¹ Predmet 26/62, presuda od 5. februara 1963. 1 CMLR[1963-64] 82.

² Paul Craig and Grainne de Burca EU Law –Text, Cases and materials, 4.ed., Oxford 2008, str. 345.

se odnosila na domašaj primene ovog načela tj. da li se suprematija odnosi na sve unutrašnje propise, uključujući i ustave, da li svi komunitarni akti imaju, bez obzira na prirodu i sadržinu veću snagu. U praktičnom smislu trebalo je precizirati obavezu domaćih sudskih i upravnih organa u slučaju postojanja sukoba: da li su dužni samo da se uzdrže od primene konfliktnog propisa ili da preuzmu mere da se takav propis ukine, stavi van snage ili izmeni i na taj način uskladi sa propisima komunitarnog prava. Iako je Sud pravde insistirao na dosledno sprovođenje principa suprematije, u državama članicama je bilo značajnih otpora, posebno u pogledu odnosa nacionalnih ustava i komunitarnih propisa. U tom „gundajućem“ prihvatanju se posebno isticala Nemačka čiji sudovi, od najnižih do najviših su često koristili priliku da načelo suprematije stave na probu i da ponovo ispitaju njegove pojedine elemente. Najviši sudovi kao što su Savezni ustavni i upravni sudovi su to činili prilikom izmena Osnivačkih ugovora, počev od Mاستriškog do Lisabonskog ugovora. Razloge posebne aktivnosti nemačkih sudova bi trebalo tražiti ne samo u posebnom značaju koji je Nemačka imala u nastanku i prvim decenijama razvoja Evropske ekonomske zajednice (EEZ) i njenog pravnog poretka, već i u dualističkom shvatanju međunarodnog prava u unutrašnjem pravnom poretku.³

Nemačka je potpisivanjem Rimskog ugovora, postala jedna od osnivača Evropske ekonomske zajednice. Zajedno sa ostalih pet država stvorila je ekonomsku integraciju koja je bila usmerena na ostvarivanje uglavnom ekonomskih ciljeva, sa jasnim zadatkom da se izbegnu dalji sukobi između Francuske i Nemačke, preorjentišući ratnu vojnu privredu na mirnodopsku. Nakon Rimskih ugovora i kasnijih amandmana izvršenih JEA, 1992. usvojen je Sporazum iz Mاستrihta u kome je Evropska ekonomska zajednica doživela promene u nazivu, menjajući svoje ime u Evropsku zajednicu i čineći zajedno sa EUROATOM⁴-om i EZUČ⁵ prvi stub Evropske unije. Ovaj Ugovor je doneo niz drugih promena, kairajući zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku u formi drugog stuba kao i formiranjem trećeg stuba Unije koji se odnosio na saradnju u oblastima pravosuđa i unutrašnjih poslova. Tek je Lisabonskim ugovorom predviđena tripartitna struktura Zajednice prestala da postoji i sva tri stuba Zajednice su se utopila u jedinstvenu Uniju. Unija je Mاستriškim Ugovorom proširila obim svojih nadležnosti, ali je tek Lisabonskim ugovorom Unija kao svoje dobila neke od nadležnosti koje su do tad pripadale isključivoj nadležnosti država članica, što je izazvalo posebna negodovanja u državama članicama, postavljajući pitanje da li su države obavezne da poštuju sve odluke donete na komunitarnom planu, čak i u slučajevima kada se rešenja kose sa

---

³ Radovan Vukadinović, Uvod u institucije i pravo Evropske unije, IV izdanje, Kragujevac 2011, str. 149.

⁴ Evropska zajednica za atomsku energiju

⁵ Evropska zajednica za uglj i čelik

rešenjima u unutrašnjem poretku. Ovo pitanje našlo se i pred Ustavni sudom Nemačke.

Ovim radom nastojaćemo da pokažemo kako se tokom vremena stav Ustavnog suda Nemačke o pitanju primata komunitarnog prava menjao i na koji način je upravo nemačka sudska praksa učestvovala u stvaranju sveobuhvatne slike o odnosu komunitarnog i nacionalnog prava.

Polazna teza pri tome je stav da je prilikom pristupanja svakoj međunarodnoj organizaciji potrebno da postoji pravni osnov sadržan u određenoj odredbi, odnosno članu zakona koji opravdava uključivanje odnosnog entiteta ili države u međunarodni entitet. Osnov za pristupanje tadašnje Nemačke međunarodnoj organizaciji u Saveznoj Republici Nemačkoj nađen je u članu 24 Osnovnog zakona (Ustava) Nemačke.⁶

Nemački Osnovni zakon je u vreme svog donošenja predstavljao (stvarao) pravni osnov za međunarodnu integraciju da bi nakon 60 godina(isti taj Ustav) predstavljao ograničenje i stvarao limite ka daljoj integraciji.⁷

U daljem tekstu će kroz analizu slučajeva Evropskog suda pravde i Nemačkog ustavnog i upravnog suda, biti prikazano na koji način Ustav Nemačke predstavlja i granice ka daljem proširenju nadležnosti Evropske Unije. Kada se jedan nacionalni entitet uključuje u međunarodni i postaje njegov sastavni deo kao ključno se obično postavlja pitanje kako će biti rešen odnos prava koje se stvara na nivou zajednice i država članica, odnosno, ko će u konkretnom slučaju imati pravo primata tj. suprematije.

Pojam i značaj načela suprematije

Načelo suprematije se može posmatrati iz ugla država članica, sa jedne, i institucija Evropske unije, sa druge strane. Sa stanovišta komunitarnog prava sve do donošenja Lisabonskog ugovora tj deklaracije o primatu komunitarnog prava,⁸ kao što je već rečeno, nije postojala izričita odredba kojom se utvrđuje primat komunitarnog prava, već se samo eksplicitno pominje primat određenih načela . Sa stanovišta nacionalnog prava princip suprematije , odnosno hijerarhija izvora prava u formalnom smislu u jednoj državi se utvrđuju Ustavom. Uglavno se u samom Ustavu navodi da svi pravni akti niže pravne snage od Ustava moraju biti u skladu sa njim a o odnosu i usklađenosti pravnih akata brine Ustavni sud određene

---

⁶ Videti više u članu 24 Nemčkog Osnovnog zakona (Grundgesetz GG) dostupno na : <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/GG.htm#24>

⁷ Juliane Kokott „ The Basic Law at 60 – From 1949 to 2009: The Basic Law and Supranational Integration“, 11 German Law Journal 99-114 (2010), dostupno na <http://www.germanlawjournal.com/index.php?pageID=11&artID=1231> (pristupljeno dana 10. 06. 2011.)

⁸http://en.wikisource.org/wiki/Consolidated_protocols,_annexes_and_declarations_attached_to_the_treaties_of_the_European_Union/Declarations#17._Declaration_concerning_primacy

države.⁹ Međutim, u slučaju država članica postavlja se kao sporno pitanje kako rešiti sukob između ustava države članice i prava evropske Unije, ako do njega dođe, koji izvor prava će se primeniti, ko ima pravo odlučivanja tj. nadležnost odlučivanja u konkretnom slučaju. Da li jurisdikciju uživaju nacionalni sudovi ili sa druge strane Evropski Sud pravde ili Sud pravde prve instance.

O ovim pitanjima u pravnoj teoriji ne postoji jedinstveni stav, pa se i između država članica Evropske unije prave razlike između onih država koje su prihvatile potpuni primat komunitarnog prava i one koje su se opredelile za specijalnu, odnosno, relativnu suprematiju koja podrazumeva da će pravo prvenstvene primene komunitarnog prava biti samo u onim oblastima u kojima su države članice prenele svoju nadležnost na Uniju.¹⁰ Razlozi za ovakve stavove se mogu tražiti u shvatanju da Unija ne predstavlja novonastalu nacionalnu državu već samo savez država kome su države članice delegirale nadležnost na osnovu ugovora i da sama Unija priznaje nacionalni identitet država članica.¹¹ Međutim postavlja se pitanje šta biva u oblasti ustavnog prava, gde države članice nisu prenele nadležnost na Uniju?

Prilikom određivanja odnosa između prava nacionalne države i prava Evropske unije, postavlja se i pitanje pravne prirode komunitarnog prava. Da li komunitarno pravo predstavlja deo međunarodnog prava ili se pak može posmatrati kao nacionalno pravo ako se Evropska unija shvati kao država.¹² Prema prvom shvatanju Unija crpi svoju nadležnost iz prenetih ovlašćenja država članica, koje prenoseći zajedno sa ovlašćenjima prenose i deo suverenita, na taj nači stvarajući nadnacionalnu tvorevinu. Unija kao takva, raspolaze i posebnom institucionalnom strukturom koja je razlikuje od ostalih međunarodnih organizacija.¹³ Pravo koje stvara Unija se može definisati kao komunitarno pravo koje je različito od međunarodnog i nacionalnog. Prema drugom shvatanju Unija se posmatra kao država. Ovo klasično shvatanje je već prevaziđeno, jer posmatrajući pravo u tom smislu,

---

⁹ Kao primer se može navesti član 16(3) Ustava Republike Srbije.

¹⁰ Renata Juzikiene " The Supremacy of the Eu law as a challenge to national Constitutional" paper prepared for the International seminar „The European integration process as a challenge to national constitutional law” held in Cologne, Germany – October, 18th-21st 2006, str. 3,4, dostupno na : http://www.ostrecht.unikoeln.de/fileadmin/dateien/internationale_kooperationen/Europaeische_Seminare/WS06_07/juzikiene.pdf (pristupljeno dana : 12. 06. 2011)

¹¹ Ibid. O priznavanju i poštovanju nacionalnog identiteta država članica je nedvosmisleno istaknuto i

u čl. 6 (3) UEZ i zadržano u čl. 4(2) UFEU

¹² O tome vidi između ostalih, R. Vukadinović, nav. delo, str. 153, K. Lenearts, Regulating the regulatory process: „delegation of powers“ i the European Community, 18 ELRev, 1993, str. 23-49

¹³ K. Borchart, The ABC of Community law, European Commission, Luxemburg, 2000, str.24.

ono može postojati samo za tačno određenu teritoriju čije korene pronalazimo u istoriji.¹⁴ Iako je o ovim pitanjima i dilemam pisano dosta, ona su u Nemačkoj ponovo aktuelizovana prilikom ratifikacije Lisabonskog ugovora. Pri tome je potrebno razlikovati stavove Suda pravde i nacionalnih sudova.

Stavovi Suda pravde

Što se tiče ESP, odgovor na ovo pitanje Sud je dao već u početnom periodu sprovođenja Rimskog ugovora u odgovarajućim slučajevima, počev od *Costa v. Enel* ali i *Van Gend en Loos*, stavom da je komunitarno pravo tj. pravo Evropske unije sui generis pravo, da je ono u korelaciji sa međunarodnim i nacionalnim pravom, ali da je i potpuno nezavisno od njih.¹⁵

U slučaju *Costa v. Enel* Evropski sud pravde je dao osnov principu suprematije navodeći da komunitarno pravo uživa primat nad sekundarnim izvorima nacionalnog prava i da u slučaju kada bi se dozvolila prevlast nacionalnog prava nad komunitarnim, urušila bi se specifična pravna priroda Unije. Takođe navodi da, ukoliko bi državama članicama bila ostavljena mogućnost da se u svakom neslaganju sa pravom Unije primenjuje nacionalno pravo, to bi dovelo do inheretnosti pravnog sistema Unije, čime bi se urušio pravni poredak Unije proklamovan Ugovorom o osnivanju.

Sve što je Sud pravde izrekao u slučajevima *Costa v. Enel* i *Van Gend* oko pitanja primata odnosilo se na određene odredbe sekundarnih izvora nacionalnog prava ali je glavno pitanje odnosa primarnih izvora država članica i Unije ostalo nerešeno. Moguća rešenje ovog pitanja će biti izložena u daljem radu na primeru odnosa Nemačkog Ustava (Osnovnog akta) i Osnivačkih ugovora Unije.

Shvatanje nemačkih sudova

Pravni osnov za učlanjenja Nemačke u Uniju kao međunarodnu organizaciju se može naći u odredbama člana 24. Osnovnog zakona, dok je osnov za prenos nadležnosti nađen u članu 23. Osnovnog zakona .

Iako je članom 25. Ustava regulisan odnos komunitarnog prava sa pravom države članice navodeći da komunitarno pravo predstavlja deo unutrašnjeg pravnog poretka ali i da uživa primat u slučaju spora nad nacionalnim propisima, stvara se slika da u slučaju Nemačke nema nejsnoća

---

¹⁴ Videti više N. Horm, *Eingführung in die Rechtswissenschaft und Rechtsphilosophie*, (Müller, 1996) str.3

¹⁵ Videti više u slučaju: 6/64, *Flamingi Costa v. ENEL* [1964], ECR, 585.

oko odnosa ova dva pravna sistema. Praksa sudova, međutim, pokazuje drugačiju sliku

SR Nemačka je prihvatila dualistički sistem priznavanja i unošenja međunarodnog prava, što praktično znači da je potrebno doneti nacionalni propis kojim bi se međunarodno pravo inkorporiralo u nacionalni pravni sistem.¹⁶

Pitanje sukoba propisa kao i pitanje koje će se pravo primeniti kao jače pravo, prvi put se pojavilo u slučaju Internationale Handelsgesellschaft,¹⁷ koji je poznatiji kao slučaj Solange I u kome je tužilac tvrdio da su odredbe Uredbe Saveta EEZ broj 120/67, od 13. jula 1967. godine, i Uredbe Komisije br. 473/67/EEZ, od 21. avgusta 1967. godine, kojima je dato pravo da se zadrži depozit dobijen po osnovu dobijanja licence za izvoz, i u slučajevima da roba nije izvezena u predviđenom periodu, suprotne osnovnom načelu srazmernosti koje je proklamovano u Ustavu Nemačke. Slučaj je pokrenut pred upravnim sudom koji je zahtevao da se Evropski sud pravde izjasni u postupku odlučivanja o prethodnom pitanju, da li su navedene uredbe Unije pravno valjane i da li su obavezne u svim državama članica. Sud pravde Evropske unije je naveo da bez obzira što izvoz nije realizovan u potpunosti, položeni depozit se zadržava, a vraćanje depozita je moguće samo u slučajevima više sile koji su pobrojani u Uredbi. Sud je takođe naveo da se moraju poštovati pravila komunitarnog prava s obzirom na specifičnu prirodu Unije. Nakon ovakvog stava Evropskog suda pravde, Savezni upravni sud Nemačke zatražio je da Ustavni sud Nemačke iznese svoje mišljenje da li je ovakav stav ESP koji se odnosi na zadržavanje kaucije u suprotnosti sa osnovnim načelima Ustava Nemačke. U ovom slučaju postavilo se pitanje ne samo odnosa dva pravna sistema, već i pitanje ko ima nadležnost da odlučuje o usklađenosti i davanju primata određenom pravnom sistemu. Ukoliko se komunitarno prava posmatra kao pravo međunarodne organizacije koja svoju legitimnost crpi iz osnivačkog akta, a kao takvo predstavlja sui generis organizaciju odvojenu od međunarodnog i nacionalnog prava, može se zaključiti da ova dva pravna sistema postoje i deluju potpuno nezavisno jedan od drugog. Za poštovanje i dosledno sprovođenje pravnih pravila brine se Evropski sud pravde na nivou prava Zajednice, odnosno Ustavni sud nacionalne države. Problem međutim nastaje ukoliko ova dva pravna sistema sadrže suprotne odredbe, kada se u konkretnom slučaju postavlja pitanje ko ima pravo da revidira pravila onog drugog pravnog sistema.

Što se tiče Nemačke, Nemačka je na osnovu članova svog Ustava pristupila Uniji ali time nije odmah priznala i dala nadležnost Evropskom

---

¹⁶ Nijer Foster, EC Law, Oxford 2008, str. 159

¹⁷ Predmet 11/70, Internationale Handelsgesellschaft GmbH v Einfuhr und Vortsstelle für Getreide und Futtermittel [1970] ECR, 1125. Prevod dela presude vid. u M. Stanivuković, Pojedinač pred Sudom Evropskih zajednica, Beograd, 2007, str. 153-154

sudu pravde da ocenjuje usklađenost Nemačke sa sekundarnim pravom Zajednice. Nesumljivo je da država članica mora učiniti sve da obezbedi celishodnu primenljivost *acqui communautaire* ali nije li pristupanje jednoj zajednici dvostrano obavezan pravni posao iz koga proizilazi da i druga strana, u ovom slučaju Unija, mora učiniti sve da poštuje osnovne principe svojih država. Upravo ovakav stav je poslužio i Saveznom ustavnom sudu da ne prihvati nadležnost Evropskog suda pravde i ne odobri direktni primat sekundarnih izvora komunitarnog prava nad nacionalnim Ustavom.

Nesumnjivo je da u oblastima u kojima su države članice prenele nadležnost na Uniju, komunitarno pravo uživa primat,¹⁸ ali se u konkretnom slučaju postavilo pitanje šta se dešava sa oblastima ustavnog uređenja? Da li je pravno moguće da sekundarni izvori komunitarnog prava uživaju primat nad najvišim pravnim aktom jedne zemlje? To što se Nemačka obavezala članom 24. Osnovnog zakona da će postati član Zajednice i preneti određene nadležnosti na nju ne znači i pravo da zakonodavne institucije Zajednice - Unije mogu svojom aktivnošću menjati osnovne principe državnog uređenja suverene države.

Upravo je ovo shvatanje bilo jedno od razloga da Ustavni sud Nemačke oglasi svoju nadležnost u konkretnom slučaju i da da primat nemačkom nacionalnom pravu. Sud je u obrazloženju istakao da se Zajednica u tom momentu tek počela razvijati te da ne poseduje valjane institucije čije bi odluke zamenile odluke nacionalnih institucija, navodeći kao primer da evropski Parlament ne poseduje dovoljan stepen demokratije i da ne predstavlja izraz volje stanovništva. Takođe je naveo da Zajednica ne poseduje zakonodavni organ koji bi odgovarao zakonodavnoj vlasti nacionalne države kao i da nema odgovarajući kodifikovani dokument o ljudskim pravima, stoga sve dok se Zajednica ne bude razvila na zadovoljavajućem nivou posmatrano sa stanovišta Nemačke, Ustavni sud će imati nadležnost da upoređuje i odlučuje o primatu među dva pravna sistema.¹⁹

Slučaj *Solange I*, poznatiji i kao „*dokle god.....*“ (*as long as...if*) bio je prvi slučaj da država članica ne prihvati odluku Evropskog Suda pravde i da oglasi svoju nadležnost u stvarima koji se odnose i na komunitarno pravo. Mora se naglasiti da Ustavni sud Nemačke nije na direktan način oglasio suprematiju nacionalnog prava već je to učinio traženjem razloga u nedovoljno razvijenoj strukturi Zajednice, kreirajući situaciju u kojoj sve dok Zajednica ne učini sve da bi otklonila mogući konflikt između prava

---

¹⁸ Čl. 25. GG.

¹⁹

http://www.utexas.edu/law/academics/centers/transnational/work_new/german/case.php?id=588

Zajednice i osnovnih prava zagaranovanih Ustavom, Ustavni sud SR Nemačke će osigurati poštovanje ovih prava.²⁰

U samoj presudi je takođe navedeno da pristupanjem Nemačke Zajednici ne znači i da je Nemačka prenela svoja suverena ovlašćenja već je samo suspendovala svoja ustavna suverena prava u području Ustava na taj način što je omogućila primenu prava iz drugih izvora, ali uz rezervu da će ovakva primena biti moguća samo ukoliko komunitarno pravo pruža isti obim sigurnosti i zaštite kao i pravo zagaranovano Ustavom Savezne Republike Nemačke.

Nakon ovog slučaja u Nemačkoj se posle nekoliko godina opet postavilo pitanje određivanja odnosa komunitarnog i nacionalnog prava u slučaju „Solange II“²¹. U konkretnom slučaju u pitanju je bio uvoz hiljadu tona konzervi šampinjona sa Tajvana. Odobrenje za uvoz je odbijeno pozivajući se na odredbe Uredbe Evropske ekonomske zajednice. Nakon toga tužilac je podigao tužbu pred Upravnim sudom Nemačke tražeći da se Savezni ustavni sud oglasi o pitanju da li odredbe EEZ mogu biti primenjivane na teritoriji Nemačke u formi tumačenja Suda pravde i zatražio da se Sud pravde ponovo u formi odluke o prethodnom pitanju oglasi po postavljenom pitanju. Tužilac se pozivao da uredba EEZ nije u skladu sa načelima srazmernosti i pravne sigurnosti garantovanih Ustavom Nemačke.²²

U samom obrazloženju Ustavni sud je naveo da je članom 24 Ustava stvorena pravna osnova za priključenje države međunarodnoj organizaciji, ali da to ne znači da se i automatski daje primat komunitarnom pravu. Ipak, Sud ističe da „postoji mogućnost da se nacionalno pravo na neki način suspenzuje ukoliko je pravna stvar regulisana na nivou zajednice. Ovo se postiže naredbom ili bilo kojim drugim pravnim propisom Nemačke vlade o poštovanju i uvođenju pravila komunitarnog prava ali i međunarodnih ugovora u unutrašnji pravni poredak Nemačke, čime im se obezbeđuje primat važenja. Upravo iz ove argumentacije a saglasno članu 24 st. 1, 59, st. 2 rečenica 1 Ustava proizilazi da Evropska Uredba koja se odnosi na konkretan slučaj važi na teritoriji Nemačke i da uživa primat u primeni“.²³ Ovo naravno ne znači da prenosom nadležnosti Zajednica svojim pravnim aktima može ruinirati osnovna načela ustavnog uređenja Nemačke. Sud je istakao da će primat komunitarnim propisima biti priznat samo ako pružaju isti stepen zaštite kao i Ustav Nemačke. U konkretnom slučaju Ustavni sud Nemačke je smatrao da nivo zaštite osnovnih prava zagaranovanih

---

²⁰ P. Craig and De Burca, n. delo, str. 359.

²¹ BverfGE 73, 339 ; CMLR 225 (1987) - Solange II

²² Više o činjeničnom stanju videti u slučaju Solange II, dostupno na: http://www.utexas.edu/law/academics/centers/transnational/work_new/german/case.php?id=588

²³ Izabrane odluke Nemačkog saveznog ustavnog suda, jubilarno izdanje, Konrad Adenauer Stiftung, Beograd 2010, str. 565

propisima komunitarnog prava odgovara nivou zaštite u državi Nemačkoj, kao i da su institucije Zajednice u odnosu na slučaj „Solange I“ znatno popravile, ojačale i dobile na svojoj demokratičnosti kao i da se vidi napredak u donošenju odgovarajućih propisa, da se vodi briga o ustavnim okirima svih država članica ali i Evropske konvencije o ljudskim pravima. . Iako Evropska zajednica nije potpisnica Konvencije o ljudskim pravima, sve dok Sud pravde i institucije Zajednice u svom radu poštuju ustavne principe država članica , Savezni ustavni sud neće vršiti svoju nadležnost revidiranja komunitarnih propisa već će to prepustiti Sudu pravde.

Tokom narednih godina Sud pravde je ojačao svoju poziciju na međunarodnoj sceni. Kroz sudsku praksu kreirao je osnovna načela Zajednice. Iako se u konkretnom slučaju postavilo i pitanje pravne praznine koja bi se mogla desiti u budućnosti u pogledu osnovnih prava koja su regulisana osnovnim zakonom Nemačke a koja se do sada nisu pojavila kao predmet odlučivanja Evropskog suda, bitno je naglasiti da sve dok se Evropski sud principijalno drži osnovnih prava ukorenjenih u ustavima država članica , nema razloga revidiranja odluka Suda pravde od strane nacionalnih sudova.²⁴

Upoređujući presudu donetu u slučaju „Solange I“ , Ustavni sud Nemačke je zadržao svoju nadležnost odlučivanja „ dokle god.“ Zajednica ne učini napredak koji je dovoljno da pruži isti stepen zaštite koji je zagarantovan Ustavom Nemačke, za razliku od slučaja „ Solange II“ gde je nadležnost odlučivanja prepustila Sudu pravde „ sve dok ...“ Zajednica poštuje i garantuje isti stepen zaštite koji je utvrđen ustavima država članica i Konvencijom o ljudskim pravima. Ovakvo shvatanje ne znači da su se nacionalni sudovi odrekli vršenja svoje nadležnosti već su je samo na neki način suspendovali u korist Suda pravde ali su zadržali mogućnost intervencije ukoliko dođe do kršenja proklamovanog nivoa zaštite.

Povodom donošenja Ugovora o Evropskoj uniji pred Ustavnim sudom Nemačke se ponovo postavilo pitanje odnosa komunitarnog i nacionalnog pravnog sistema. Slučajem Solange II Nemačka je prihvatila pravo zajednice kao odvojeno pravo od nacionalnih sistema, ali su neke dileme postojale i nakon ratifikacije Ugovora iz Matrihta Osnov dilema možemo tražiti u nejasnoj definicije nezavisnosti delovanja institucija koje stvaraju komunitarno pravo. Da li se pod tim podrazumeva da komunitarno pravo stvaraju institucije koje su nezavisne u pogledu rada od zakonodavnih organa država članica ili to a priori povlači i suprematiju ovih propisa.²⁵

Razlika između Solange II i Maastricht slučaja ogleda se u tome što se u prvom slučaju postavilo pitanje odnosa sekundarnog prava Zajednice i Osnovnog zakona Nemačke kao primarnog izvora prava, dok se u drugom

---

²⁴ Ibid, str. 566.

²⁵ R. Vukadinović, Uvod u institucije i pravo Evropske unije, treće izmenjeno izdanje usaglašeno sa Sporazumom iz Lisabona, Kragujevac 2010, str. 84

slučaju govorilo o odnosu dva primarna izvora prava u dva naizgled nezavisna pravna sistema .

Nesporno je da je Unija Mastroškim Ugovorom dobila proširenje svoje nadležnosti, što je u Nemačkoj pravnoj teoriji izazvalo niz argumenata i ustavnih primedbi zbog nepostojanja javne debate i referenduma o prihvatanju Ugovora. Ugovorom je Evropska ekonomska zajednica od ekonomske integracije prerasla u ekonomsko-političku integraciju. Posebno se izvojilo pitanje da li je Unija zadržala status „ zajednice država ili je prerasla u federativnu državu“ , polazeći od teze da se u okviru prvog stuba Zajednice koja je dobila proširenje svojih naležnosti odluke donose većinom glasova, a samo izuzetno se traži jednoglasnost, za razliku od preostala dva „ stuba“ gde su se odluke donosile na bazi međunarodne saradnje i međusobnog priznavanja . S obzirom na ovakvo shvatanje postavlja se pitanje da li su države članice još uvek „gospodari Ugovora“²⁶, odnosno da li su države te koje odlučuju o opsegu nadležnosti Unije.

Ugovorom iz Mastrohta Ugovor o osnivanju Evropske ekonomske zajednice²⁷ je promenjen u Ugovor o osnivanju Evropske zajednice²⁸ zadržavajući načelo supsidijarnosti²⁹ delovanja u sferama koje ne spadaju u domen isključive nadležnosti Zajednice ako se smatra da se ciljevi i mere ne mogu postignuti na zadovoljavajući način od strane država članica kao i u slučajevima da se njihov učinak može bolje ostvariti na nivou zajednice. Međutim , postavlja se pitanje u čijoj nadležnosti je da odlučuje o delotvornosti preduzetih mera, kao i da li institucije Unije poseduju kompetenciju odlučivanja o konkretnoj stvari.

U "Mastroht slučaju"³⁰, tužilac je smatrao da će njegova osnovna prava zagantovana Osnovnim zakonom biti povređena i umanjena ukoliko budu zamenjena evropskim osnovnim pravima. Ustavom Nemačke je garantovano da će se Savezni ustavni sud brinuti o poštovanju osnovnih prava na teritoriji Savezne Republike Nemačke kao jedne od država članica Evropske unije. Međutim, ako se nadležnost Zajednice proširuje na način da prilikom primene svoje nadležnosti prodire u domet primene prava od strane nosioca javne vlasti Nemačke , postoji opravdana bojazan da se mogu ugroziti Ustavom zajemčena prava. Tužilac je pošao od dileme da ukoliko se jedna evropska integracija polako transformiše u političku bez jasnih ograničenja budućeg širenja, ne urušava li se na ta način i legitimnost zakonodavnih organa Savezne Republike Nemačke?³¹

²⁶ Paragraf 55 presude „ Maastrisch case“, videti više u R. Vukadinović , nav. delo, str. 35,51 i Craig de Burca , nav. delo, str. 361

²⁷ Vertag zur Gründung der Europaeisen Wirtschaftsgemeinschaft (EWGV)

²⁸ Vertag zur Gründung der Europaeisen Gemeinschaft (EGV)

²⁹ Član 5. UEZ (ex član 3b UEEZ).

³⁰ Manfred Brunner and Others v. The European Union Treaty, (Cases 2 BvR 2134/92 & 2159/92)

³¹ Više na : http://www.proyectos.cchs.csic.es/euroconstitution/library/Brunner_Sentence.pdf

Tužilac je svoj tužbeni zahtev usmerio na nemačko učešće u osnivanju Evropske unije zakonom o izmeni Ustava od 21. decembra 1992 i zakonom od 28. decembra 1992. o Ugovoru o Evropskoj uniji od 7. februara 1992, pozivajući se na član 38. Ustava koji svakom Nemcu garantuje izborno pravo za nemački Bundestag i time ga čini nosiocem legislativne vlasti države. Ovo pravo je povređeno ulaskom Nemačke u Evropsku uniju, pošto su ovlašćenja Bundestaga preneti na institucije Zajednice stvarajući mogućnost da Unija u kasnijem periodu samostalno proširi opseg delovanja. Navodeći u svojoj žalbi da se postavlja pitanje demokratskog legitimiteta stvarnog nosioca zakonodavne vlasti, pošto stvarna vlast je u rukama Saveta ministara dok Evropski parlament ima samo savetodavnu funkciju, pa se postavlja pitanje imaju li građani Nemačke na ovaj način uopšte mogućnost ostvarivanja svojih ustavnih ovlašćenja nosioca zakonodavne vlasti. Tužilac je, takođe, zahtevao zaštitu svojih ekonomskih prava i slobode zagwarantovane Ustavom kao i pravo izbora, smatrajući da ulaskom u EU i prihvatanjem monetarne politike, više ne postoji mogućnost izbora.

Kao glavni argumenat tužilac je naveo da se ovim uključivanjem narušava suverenost Nemačke i da ne postoji mogućnost zaštite ustavnih principa kao i da Nemački ustavni sud gubi na značaju pošto se jurisdikcija Evropskog suda pravde automatski širi na sva akta doneta od strane institucija Unije.

U konkretnom slučaju Ustavni sud Nemačke očigledno nije želeo da se konfrontira Ugovoru o osnivanju Evropske unije, pozivajući se na trenutno stanje integracije smatrajući da ovakav oblik saradnje država ne ugrožava legitimitet Nemačkih institucija. Ukoliko narod država članica poseduje demokratsku legitimaciju putem nacionanih parlamenata, onda su proširenju zadataka i ovlašćenja Evropskih zajednica postavljene granice demokratskim principom.³² Iz ovakve formulacije Nemačkog ustavnog suda se izvlači zaključak da je Bundestag organ koji u svojem radu polazi od demokratske legitimacije naroda i da se on mora oglasiti o članstvu Nemačke u Evropskoj uniji. To praktično znači da donošenjem zakona o Evropskoj uniji, Bundestag izražava svoju spremnost prenosa nadležnosti na međunarodnu organizaciju sa praktičnim posledicama poštovanja pravnih akata donetih na nivou Zajednice.

Iz presude se može izvesti zaključak da evropske ustanove i organi moraju delovati u okviru svojih nadležnosti dobijenih na osnovu Ugovora koji je osnov za nemački Zakon o davanju saglasnosti, da bi pravni akti doneti od strane ovih institucija imali pravnu snagu na teritoriji SR Nemačke. Savezni ustavni sud prema tome proverava da li se pravni akti

---

³² Izabrane odluke nemačkog savezog ustavnog suda, n. delo, str. 573

evropskih ustanova i organa države u granicama suverenih prava koja su im preneti ili izlaze iz njih.³³

Iz svega navedenog može se zaključiti da je Nemački ustavni sud ukazao da je Nemačka još uvek „gospodar ugovora“³⁴ i da Evropska unija predstavlja još uvek savez evropskih država iz koje Savezna Republika Nemačka može u svakom momentu dobrovoljno izaći tako da se to ne posmatra kao sukcesija već kao mogućnost povlačenja iz zajednice država³⁵. S obzirom na ovo shvatanje može se izvući zaključak da važenje i primena evropskog prava zavisi od saglasnosti države da se uključi u Uniju..

Sud je takođe izneo shvatanje u svom obrazloženju, da nema prostora bojazni tužioca da će Unija bez pojedinačnog ovlašćenja država članica moći samostalno da širi svoju nadležnost. Institucije Unije moraju ostati prilikom vršenja svojih ovlašćenja u granicama poverenih im nadležnosti, te da u slučaju prekoračenja, Savezni ustavni sud ima jurisdikciju odlučivanja da li su u vršenju svojih nadležnosti institucije prekoračile svoju nadležnost. Ključnu tačku ovog slučaja čini odluka o zadržavanju nadležnosti Ustavnog suda Nemačke da čuva granice poverenih ovlašćenja. On će se služiti svojim pravom odlučivanja samo kada je očigledno da je Unija prekoračila nadležnost.³⁶

Ono po čemu se razlikuju stavovi koje je Sud pravde zauzeo u presudi iz Maastrichta i u predmetu povodom ratifikacije Lisabonskog sporazuma, jeste stav da do 1992. godine Unija još uvek nije dosegla status integracija kao federativne države. U presudi povodom slučaja Lisabon, Ustavni sud je otišao dalje u svom razmatranju navodeći da Unija prerasta u nadnacionalnu federalnu državu.³⁷ koja je po principima osnovnih načela Ustava nedopustiva.

Međutim, paralela se može napraviti i između slučajeva Solange I i Maastrichta u pogledu uslovne limitiranosti prenosa nadležnosti. Pravni osnov

---

³³ Paragraf 286 presude

³⁴ Paragraf 233 presude

³⁵ Paragraf 233, vidi više u Daniel Halberstam and Christoph Moullers, The German Constitutional Court says „Ja zu Deutschland“ u German Law Journal, str. 1242 kao i u „Elisabetta Lanza, Core of State Sovereignty and Boundaries of European Union's Identity in the Lisbon – Urteil, 11 German Law Journal 399-418 (2010), dostupno na: <http://www.germanlawjournal.com/index.php?pageID=11&artID=1247>

³⁶ P. Craig and De Burca, navedeno delo, str. 363 kao i Stephan Leibfried & Karin van Elderen, "And they shall Beat their Swords into Plowshares" – The Dutch Genesis of a European Icon and the German Fate of the Treaty of Lisbon, 10 German Law Journal 1297-1308 (2009), dostupno na <http://www.germanlawjournal.com/index.php?pageID=11&artID=1163> (pristupljeno dana 12.6.2011)

³⁷ Arato, Julian, A Preemptive Strike against European Federalism: The Decision of the Bundesverfassungsgericht Concerning the Treaty of Lisbon. EJILTalk!, October 9, 2010. str. 2,4,5 dostupno na: SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1695810>

integracije Savezne Republike Nemačke u Evropsku ekonomsku zajednicu nađen je u članu 24. Ustava.

Presudom „Solange I“ postavila se na neki način uslovljena limitacija transfera nadležnosti koja se ogleda u mogućnosti da sudovi nacionalnih država zadržavaju pravo krajnjeg revidiranja komunitarnog prava sve dok Zajednica ne postigne zadovoljavajući nivo zaštite osnovnih prava zajedno sa demokratski izabranim parlamentom i evropskim institucijama. Na ovaj način član 24. Ustava Nemačke predstavlja otvoren put stvaranja limita daljoj integraciji ali i subjektivnom shvatanju o konkretnom pitanju institucija Nemačke, pošto odluka o daljoj integraciji ostaje otvorena, pa o tome isključivo odlučuje Savezni ustavni sud Nemačke. Ovo pitanje je ponovo postalo aktuelno u Mastriškom slučaju, navodeći da još uvek nema bojazni da se legitimnost, demokratija i suverenitet države dovode u pitanje prilikom prenošenja nadležnosti, pošto je Ugovorom iz Mastrihta, Unija zamišljena kao bliži oblik saradnje država članica „ever closer Union“ gde države članice zadržavaju pravo da odlučuju o proširenju Unije ali i putem učešće u institucionalnim organima o stvaranju obavezujućeg prava. Naravno postavilo se pitanje da li je opseg prenosa nadležnosti u saglasnosti sa ustavnim principima i da li su delegirane nadležnosti u saglasnosti sa opsegom delovanja Unije.³⁸

Prilikom odlučivanja Ustavnog suda Nemačke o ratifikaciji Lisabonskog ugovora na prvi pogled čini se da veće prepreke nisu postojale, pošto je sud odlučio da ne postoje prepreke sa stanovišta ustavnog prava za njegovu ratifikaciju. Međutim ako se studioznije pogleda presuda uviđa se da ova presuda na neki način kreira određene limite daljoj integraciji Nemačke u međunarodnu organizaciju. Posmatrajući strukturu Lisabonskog ugovora čini nam se, da Ugovor predstavlja preobraženi oblik neuspelog Ustava Evrope, imajući u vidu proširenje nadležnosti koju je Unija dobila ovim Ugovorom. Sa jedne strane zadržan je stari sistem načina donošenja odluka dok je sa druge strane proširen opseg delovanja Unije. Ovaj nesklad izazvao je niz kontraverzi u Nemačkim akademskim okvirima, postavljajući pitanje da li sistem donošenja odluka koji odgovara internacionalnoj organizaciji u skladu sa organizacijom koja počinje da liči na federativnu državu. Ukoliko stvari posmatramo sa ovog aspekta mora se postaviti pitanje na koji način obezbediti garanciju poštovanja nivoa prenetih nadležnosti?³⁹

---

³⁸ Arato Julian, n. delo

³⁹ Armin Steinbach, „The Lisbon Judgment of the German Federal Constitutional Court – New Guidance on the Limits of European Integration?“, 11 German Law Journal 367-390 (2010), dostupno na: <http://www.germanlawjournal.com/index.php?pageID=11&artID=1246>

Praksa Suda nakon Sporazuma iz Maastrichta

Maastrichtskim ugovorom stvoreni su institucionalni okviri za prerastanje Evropske ekonomske zajednice u Evropsku zajednicu tj Evropsku uniju, dobijajući proširenje nadležnosti i poprimajući obrise ekonomsko-političko-pravne organizacije. Međutim, Maastrichtskim ugovorom tačno se postavila granica prenetih nadležnosti u sferi ekonomskih odnosa dok su sa stanovišta političkog odlučivanja države članice zadržale stepen autonomije i kompetencije u odlučivanju pošto se sistem donošenja odluka temelji na zajedničkom odlučivanju država članica.⁴⁰ Novine koje je Lisabonski ugovor doneo ogledaju se u gubljenju tripartitne strukture Unije i sažimanju tri stuba u jedan, pri čemu je Unija dobila svojstvo pravnog lica dok se odluke uglavnom donose putem kvalifikovane većine.⁴¹ Unija izvlači svoju nadležnost iz prenetih ovlašćenja država članica te se postavlja pitanje u kojim sferama političkog delovanja su države članice prenele ovlašćenja na Uniju? Maastrichtskim ugovorom ova dilema je bar donekle dobila odgovor, pošto su države članice zadržale mogućnost samostalnog odlučivanja u pitanjima vezanih za suverenitet države ali i daljeg razvijanja političkog entiteta. Međutim, ovo pitanje se postavilo kao sporno prilikom ratifikacije Ugovora iz Lisabona, pošto jasna razgraničenja u ovoj oblasti ne postoje. Prilikom ratifikacije Lisabonskog sporazuma postavilo se niz ustavnih pitanja pred Saveznim ustavnim sudom Nemačke⁴² koje se mogu svesti na sledeća: da li nivo demokratske legitimnosti Evropske unije odgovara ustavnim okvirima Nemačke, kakav je odnos suvereniteta Nemačke federacije sa Evropskim identitetom i koji obim nadležnosti je zadržao Nemački parlament (tzv. „domain reserve“).⁴³

Da li Evropska unija predstavlja federaciju država ili federativnu državu? Ukoliko je Unija po svojoj strukturi prerasla u federativnu državu onda se takva zajednica ne može smatrati pravno valjanom sa stanovišta ustava Nemačke. Ovo iz razloga što Ustav Nemačke predviđa da Nemačka može biti jedna od članica zajednice država, ali ne i jedna od članica federativne države. Čak u i slučajevima postojanja volje, nemački narod bi se morao o ovom pitanju izjasniti na referendumu i time bi se morao menjati ustavni okvir uređenja. Ipak, Savezni ustavni sud je o ovom pitanju zauzeo stav da Unija nije prerasla u federaciju. Otuda sa stanovišta ustavnog uređenja SR Nemačke, uređenje Unije ne predstavlja problem za dalju saradnju između Nemačke i Unije, kao međunarodne organizacije.

---

⁴⁰ Foster, n. delo, str. 112,113, 114.

⁴¹ R. Vukadinović, n. delo, str. 27

⁴² Lisabonski slučaj - Lisbon case, BVerfG, 2 BvE/08 od 30 Juna 2009, dostupno na: <http://www.bverfg.de/en/index.html>

⁴³ Elisabetta Lanza „Core of state sovereignty and Boundaries of European Union s Identity in the Lisbon – Urteil,“ German Law Journal. 11 399-418 (2010) str.403

Takođe se postavilo pitanje da li je nakon Lisabonskog ugovora oslabljena uloga Nemačkog parlamenta i da li su na Uniju preneti ustavna ovlašćenja koja su proglašena neprenosivim, odnosno da li je na taj način oslabljen i okrnjenjen suverenitet Nemačke države. Prema shvatanju Nemačkog saveznog ustavnog suda, pomenutim sporazumom nisu preneti sporna ustavna ovlašćenja,⁴⁴ niti je oslabljena uloga parlamenta, tako da Unija nije samim Ugovorom prigrabila veće ovlašćenja od onih koja su joj preneti. Sud, takođe, smatra da parlament još uvek ima odlučujući uticaj na formiranje političkog pravca države, navodeći primere oblasti u kojima Nemačka zadržava samostalni sistem odlučivanja⁴⁵

Posmatrajući rešenja predviđena Lisabonskim sporazumom, može se zaključiti da komunitarno pravo ne uživa apsolutni primat, na primer, u oblasti stacioniranja nemačkih trupa na strojnoj teritoriji, što proizilazi iz paragrafa 255 presude, ali se neminovno nameće pitanje da li to znači da u svim ostalim oblastima komunitarno pravo uživa primat nad nacionalnim?

Ono što se može primetiti je da Savezni ustavni sud Nemačke nije u apsolutnom obimu iskoristio pravo revidiranja akata evropskih institucija, iako je to pravo proklamovao slučajem „Solange I“. U pravnoj teoriji i praksi mogućnost revidiranja akata Unije naziva se ultra vires kontrola u kojoj se komunitarni akt posmatraju sa stanovišta institucija država članica, sa ciljem da se utvrdi da li je u postupku donošenja legislativnih akata prekršen obim nadležnosti institucija Unije i na taj način se ušlo u polje nadležnosti država članica. U slučaju „Solange I“ Sud je zaista i iskoristio ovo pravo, dok je u kasnijim slučajevima ovo pitanje samo retorički i teoretski postojalo bez praktičnog uticaja na pravni poredak država članice.

Zaključak

Donoseći Lisabonsku presudu, Savezni ustavni sud Nemačke je zadržao pravo sudske kontrole usklađenosti komunitarnog prava sa ustavnim uređenjem države i zauzeo stav da je dovoljno promeniti zakone kroz koje primarno pravo Zajednice postaje deo unutrašnjeg pravnog poretka i na taj način ostvariti usklađenost komunitarnog sa nacionalnim pravom. Ostaje da se vidi da li to znači i definitivno prihvatanje suprematije odluka komunitarnog prava ili je to samo odluka nacionalnog suda da ostane uzdržan i da se svojim odlukama nekonfrontira pojmu evropskih integracija?

---

⁴⁴ Paragraf 275. presude.

⁴⁵ Paragraf 250 presude.

Mr. Jelena Vukadinović
Forscher anwaerter
Institut für Rechtsvergleichung, Belgrad

**DIE STELLUNG DES EU-GEMEINSCHAFTSRECHTS AUS DER
SICHT DER DEUTSCHEN RECHTSPRECHUNG**

Zusammenfassung

Der Beitrag behandelt das Spannungsverhältnis zwischen dem EU-Gemeinschaftsrecht einerseits und dem deutschem Staatsrecht andererseits, wie es besonders in den einschlägigen Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichtes zugespitzt ist. Es geht um die berühmten Entscheidungen Solange I, Solange II, Brunner-Entscheidung, und die Lissabon-Entscheidung. Nach der Ansicht des Bundesverfassungsgerichtes ist es von einer rechtlichen Überlegenheit der Gemeinschaftsordnung auszugehen. Die Quellen des Gemeinschaftsrechts gehen den innerstaatlichen Rechtsquellen vor. Freilich möchte sich das Bundesverfassungsgericht vorenthalten, das Gemeinschaftsrecht auf die Vereinbarkeit mit den grundlegenden rechtsstaatlichen Entscheidungen des Grundgesetzgebers zu prüfen, sollte es einmal zur Diskrepanz kommen. Vor Allem geht es um nicht verhandelbare Grundrechte und ihren Schutz.

Schlüsselwörter: EU; Deutschland; Lissabon-Vertrag;
Bundesverfassungsgericht; Stellung des Gemeinschaftsrechts.

Mr Jelena Vukadinović
Research assistant
Institute of Comparative Law, Belgrade

**THE STATUS OF THE EU LAW IN THE LEGAL ORDER OF THE
FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY**

Summary

The author discusses the status of EU law in the legal order of the Federal Republic of Germany. The discussion is based on an analysis of decisions made by the German Federal Constitutional Court in cases: Solange I, Solange II, Brunner(Maastricht), Lisbon. The Constitutional Court of Germany in these judgments accepted the primacy of Community law, but with a different explanation for each case, retained jurisdiction for itself to decide about the relates of Community law according to the

fundamental provision of the Basic Law(Constitution) of Germany. The Court in its decisions refers to the level of human rights' protection and the scope of the retained powers.

Key words: European Union, Germany, Lisbon Treaty, German Constitutional Court, supremacy of EU law.